

İDİNNUM KELİMESİNİN ANLAMI HAKKINDA YENİ BİR TEKLİF

Salih ÇEÇEN

Asur Ticaret Kolonileri Devri Vesikaları'nda, genellikle boşanma belgelerinde karşımıza çıkan "*idinnum*" kelimesi, şimdiye kadar iyi anlaşılammaktan dolayı çok farklı manalarda ifade edilmiştir¹. Boşanma vesikalarında, kelime "*ū ina idinnim idukkūšuwši*" tabiri ile geçmektedir. Suçlu olan tarafın para cezasına çarptırıldığı bir karar sonrasında geçen yukarıdaki tabiri, meslekdaşların çoğu "*trepte/mahkeme sırasında onu (suçluyu) öldürecekler*" şeklinde tercüme ederek bence hem anlam hem de mantık bakımından hata yapmışlardır². Çünkü, suçlu zaten para cezasına çarptırılmaktadır ve arkasından onun öldürülmesinin manası yoktur, mantıklı bir gerekçe de bulmak zordur.

Şimdi, bu konuya daha fazla ışık tutabilecek Kt 88/k arşivine ait 3 belgeyi size tanıtmak istiyorum: İlk belge, 88/k 651 No.lu bir mahkeme zaptıdır. Mahkeme, arşivin sahibi Aşşur-rē'i'nin oğulları Pilah-Istar, Manum-balum-Aşşur ve Şu-zuzu arasında geçmektedir³. Erkek kardeşler, kız kardeşlerine verilecek *idinnum*'un ne olacağı ve miktarı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir ve mahkemelik olmuşlardır.

Kt 88/k 651

IGI A-šur-i-mi-ti

DUMU Ah-š [a-lim]

1. AhW 187b <<Steppe= Step, bozkır>> anlamını tercih etmiş ve Sumerce EDİN= e-di-nu kelimesi ile irtibat kurmuştur (ayrıca aynı anlam için bkz. B. Kienast, FAOS Beih. 1, s.68, dipnot 71a). Lewy ise EL 5, 16.24; 10, 11'de <<mahkeme kararı sırasında>> anlamını kullanmıştır. CAD I/J 297b *itinnu* kelimesi ile irtibat kurmuş ancak manalandırılmadığını belirtmiştir. K. Hecker da yine kelimeyi *itinnum* olarak kabul etmiştir (AnOr 44, s.28).
2. Elbette şunu belirtmeliyiz ki "*idinnum*" kelimesi mana olarak anlaşılammıştı ve "*dâku*" fiili de Kültepe Tabletleri'nde <<öldürmek ve bir belgeyi feshetmek>> anlamları ile kullanılmıştı.
3. Bu arşiv ve Aşşur-rē'i ailesi hakkında bkz. Salih Çeçen, "mūtānū in den Kültepe-Texten" Archivum Anatolicum I, s.47 vd.

- IGI Im-li-ik-A-šūr*
DUMU Ku-ur-ku-ri-im
- 5 *Ma-nu-um-ba-lu-um-A-šūr*
 ù *Šu-zu-zu iṣ-ba-at-ma*
um-ma a-na-ku-a mi-nam
a-dí a-ha-tí-ni
ta-am-li-kà
- k. 10 *mi-nam i-dí-na-ni-ša ni-da-ší-im*
um-ma Ma-nu-um-ba-lu-um-A-šūr
 ù *Šu-zu-zu-ma*
a-na Pi-lá-ah-Íštar-ma
a-li KÙ.BABBAR i-na pi-ni
- 15 *I ma-na KÙ.BABBAR i-na pi-ni*
 ù *10 GÍN KÙ.BABBAR ša-wi-ri-ša*
a-ni-qí-ša i-dí-ni-ša
qí-bi₄-ší-im um-[ma]
- k. *Pi-lá-ah-Íštar- [ma]*
- 20 *a-ma-lá pi-ku- [nu]*
- Sk. *ta-dí-na-ni ni i-dí-ni-ša*
lá a-qá-bi₄-ší-im um-ma
šu-nu-ma [qí]-bi₄-ší-im

¹⁻⁶⁾ Ah-salim'in oğlu Assur-imitti'nin huzurunda. Kurkurum'un oğlu Imlik-Aššur'un huzurunda. Mannum-balum-Aššur ve Šu-zuzu bizleri şahit olarak tuttu⁴. ⁷⁻¹⁰⁾ Ben, şöyle dedim: Kız kardeşimiz ile ilgili olarak siz neyi tavsiye ediyorsunuz? Onun vekili olarak neyi ona vereceğiz? ¹¹⁻¹⁷⁾ Mannum-balum-Aššur ve Šu-zuzu Pilah-Íštar'a şu şekilde cevap verdiler: Bizim sözümüzle aldığım para nerede? (Onun ortak maldan hissesi) 1

4. Metnin 6 No.lu satırında filin sonunda beklenen Akk. *ni-a-ti* enklitik şahıs zamiri katip tarafından unutulmuştur.

mina gümüş(lük) bileziği ve ayrıca 10 seqellik yüzüklerdir. Onun hissesini ona söyle!

19-23) Pilah-İstar şöyle dedi: Sizin verdiğiniz söze istinaden, onun mahkemesinde ona söylemeyeceğim. Onlar (bu ifadeler üzerine) şöyle karşılık verdiler: Ona söyle!

Bu mahkeme zaptı, görüldüğü gibi daha önce salgın hastalıktan ölmüş bulunan Aşşur-rē'i'nin çocukları arasında geçmektedir⁵. Burada, açıkca ailenin kızının hissesine düşen "idinum" (=ortak maldan hisse) hakkı, erkek kardeşler arasında ihtilaf konusu olmuş ve konu mahkemede halledilmiştir.

İkinci ve üçüncü olarak konumuza delil teşkil eden belgeler, yine arşiv sahibi Aşşur-rē'i'nin oğlu Pilah-İstar ve Aşşur-taklāku arasındaki "idinum" meselesi hakkındadır. Bunlardan birisi asıl mahkeme zaptı⁶ ve diğeri ise onun kopyesidir⁷. Şimdi bu vesikaların tamamının transkripsiyon ve tercümelerini vererek, "idinum" konusu ve anlamına katkılarını ortaya koymak istiyoruz:

Kt 88/k 112

A-šur-ta-ak-lá-ku

ù Pì-lá-ah-İstar

5 a-na Pì-là-ah-İstar-ma

KÙ.BABBAR / ša i-na mu-uš-lá-lim

a-bu-ni / i-dí-nim

il₅-e-ú-ku-nu-ni

3 1/2 ma-na KÙ.BABBAR ší-ba-at

10 KÙ.BABBAR^{pt-im} / i-li-bi-kà

i-ší-ta-a [m i] -na

šál-ša-at [na-ru]-qí-im

ša a-bi-a / ša-ha-ra-am

qá-bi / ší-bi

5. S. Çeçen "mütânū in den Kültepe-Texten", Archivum Anatolicum I, s.47 vd.

6. Kt 88/k 112.

7. Kt 88/k 636.

- k. 15 *i-šu-a-kum*
 Ay. *um-ma Pí-lá-ah-İštar-ma*
a-na A-šur-ta-ak-lá-ku-ma
ší-bí-kà <<la>> šé-li-a-ma
a-bu-kà ù / ší-bu-šu
- 20 *i-ta-mu-ú-ma / i-na*
šál-ša-at / a-bi-kà
KÙ.BABBAR / ša-ha-ru-um / li-iš-hi-ir
a-na a-wa-tim a-ni-a-tim
wa-bar-tim ša Ša-lá-tù-ar
- 25 *i-dí-ni-a-tí-ma IGI GÍR*
ša A-šur / ší-bu-tí-ni
ni-dí-in / IGI A-šur-ma-lik
DUMU Kar-ri-a IGI Puzur₄-i-li
DUMU İ-li-iš-tí-kal
- Sk. 30 *A-ta-ta [...] -im*
tab-ba-i-ni

¹⁻³⁾ Aššur-taklāku ve Pilah-İštar bizleri (şahit olarak) tuttular. ⁴⁻⁵⁾ Aššur-taklāku Pilah-İštar'a şöyle dedi: ⁶⁻¹¹⁾ Babamın *mušlālum*'da ortak mal hissesinden hukuki olarak size karşı elde etmiş olduğu para, 3 1/2 mina gümüştür. Sendeki paranın faizi tükenmemiştir. ¹¹⁻¹⁵⁾ Babamın sermayesinin üçtebir hissesinde azalma olduğunu söyleyen şahitler var. ¹⁶⁻²²⁾ Pilah-İštar (bu sözler üzerine) Aššur-taklaku'ya şöyle cevap verdi: Kendi şahitlerini bana gönder! Baban ve onun şahitleri, babanın sermayesinin üçtebir hissesi hakkında yemin etsinler ki para azalmış olsun! ²³⁻²⁷⁾ Bu ifadeler üzerine Šalatuar wabartumu bizler için karar verdi. Aššur'un kılıcı huzurunda biz şahitlik yaptık. ²⁷⁻³¹⁾ Karriia'nın oğlu Aššur-malik'in huzurunda. İlištikal'in oğlu Puzur-İli'nin huzurunda. Meslekdaşımız [...] um'un oğlu Atata'nın huzurunda.

- Kt 88/k 636
A-šur-ta-ak-lá-ku
ù Pi-lá-ah-Íštar
iš-bu-tù-ni-a-tí-ma
um-ma A-šur-ta-ak-lá-ku-ma
- 5 *a-na Pi-lá-ah-Íštar-ma*
KÙ. BABBAR ša i-na mu-uš-lá-lim
a-bu-ni i-na
i-dí-nim il₅-e-ú-ku-nu-ni
3 1/2 ma-na KÙ. BABBAR
- k. 10 *ší-ba-at KÙ. BABBAR i-na*
 Ay. *li-bi-kà*
i-ší-tám i-na
šál-ša-at na-ru-qí-im
ša a-bi-a ša-ha-ra-am
- 15 *qá-bi₄ ší-bi₄ i-šu-a-ku-um*
um-ma Pi-lá-ah-Íštar-ma
a-na A-šur-ta-ak-lá-ku-ma
ší-bi₄ šé-li-a-ma
a-bu-kã ù ší-bu-šu
- k. 20 *i-ta-mu-ú-a*
i-na šál-ša-at
- Sk. *a-bi₄-kà ša-ha-ru-um*
li-<iš>-hi-ir
me-eh-ru-um ša ší-bu-tí-ni

¹⁻³⁾ Aşşur-taklāku ve Pilah-İstar bizleri (şahit olarak) tuttular. 4-5) Aşşur-taklāku Pilah-İstar'a şöyle dedi: ⁶⁻¹²⁾ Babamın *muşlālum*'da ortak mal hissesinden hukuki olarak size karşı elde etmiş olduğu para, 3 1/2 mina gümüstür.⁸ Sendeki paranın faizi tükenmemiştir. ¹³⁻¹⁵⁾ Babamın sermayesinin üçtebir hissesinde azalma olduğunu söyleyen şahitler var. ¹⁶⁻²³⁾ Pilah-İstar (bu sözler üzerine) Aşşur-taklāku'ya şöyle cevap verdi: Kendi şahitlerini bana gönderme! Baban ve onun şahitleri, babanın sermayesinin üçtebir hissesi hakkında yemin etsinler ki para azalmış olsun! ²⁴⁾ Bizim şahitliğimizin kopyesi.

Her iki vesika da gösteriyor ki, Pilah-İstar'ın ölen babası Aşşur-rē'i ile metinlerden anlaşıldığına göre hâlâ sağ olan Aşşur-taklāku'nun babası arasında ortak sermaye ile bir iş ortaklığı yapılmıştır. Ancak, Aşşur-rē'i'nin ölümünden sonra belgelerin kaybolması ve diğer sebeplerle "*idinnum*" (ortak mal hissesi) meselesinde ailelerin çocukları arasında problemler ortaya çıkmış ve sorun mahkeme yolu ile halledilmiştir.

Bana göre "*idinnum*" kelimesini "*ortak maldan hisse*" olarak anlamak lazımdır.⁹ Buradan hareketle "*ū ina idinnim idukkūšu/ši*" tabirini de "*ortak mal hissesinden onu (suçluyu) mahrum edecekler*" şeklinde tercüme etmek gerekir¹⁰.

Bu yeni teklifin, daha sonra ele geçecek bu konudaki belgeler vasıtasıyla daha da pekişeceğini ummaktayız.

-
8. Kt 88/k, 112 No.lu mahkeme zaptının 7. satırında *idinnum* olarak ifade edilen kelime, duplikatı olan 88/k 636 No.lu mahkeme zaptının 7-8. satırlarında *ina idinnim* şeklinde ve prepozisyonu kullanılarak karşımıza çıkmaktadır.
 9. Burada meslekdaşım V. Donbaz' N.A.B.U. 1992, s.7'de 9 No.lu maddede "*Old Assyrian idinum*" başlıklı yazısında, kelime için "gayrimenkul" manasını teklif etmiştir. Bu anlam da buna göre isabetli bir teklif değildir. Bu arada Donbaz'ın konu ile ilgili olarak adı geçen makalesinde işlemiş olduğu Kt j/k 625 kazı envanter numaralı boşanma belgesini yeniden ele almakta yarar görüyorum¹⁴ [...e]-zi-ib-ta-ša¹⁵ [i i]-di-nim ša¹⁶[i]-di-ši-ma (=O ortak hissedeki paydan onun (boşanan kadının) boşanma parasını ona verdi. Bu satırlar da *idinnum*" un ortak hisseden pay aldığına yeni bir delil teşkil etmektedir.
 10. *dāku* fiilinin Eskiasurca belgelerde "tableti kırmak, belgeyi feshetmek" anlamları ile kullanıldığı açıktır (Bkz. CAD D, s.41; AHW, s.152). Burada ise bu mana ile irtibatlı olarak fiili "*birisini bir haktan mahrum etmek; birisinin hakkını öldürmek*" şeklinde tercüme etmeyi uygun buldum.